

УДК 372.881.161.2

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-3(326)-64-74

Родюк Наталія Юріївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

nrodiuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1002-9731>

Голюк Оксана Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

o.goluk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6309-9261>

**ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ**

Сучасне реформування середньої освіти спрямоване на те, щоб учень не лише отримав певний обсяг знань, а й умів практично використовувати їх у професійному та приватному житті, тобто шкільне навчання має сформувати ряд компетентностей.

Так, у документі Міністерства освіти і науки України «Концептуальні засади реформування середньої освіти» зазначено: «Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Нові освітні стандарти будуть ґрунтуватися на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), але не обмежуватимуться ними» (Нова українська школа, 2016, с. 8).

Першим з одинадцяти ключових компетентностей визначено вміння спілкуватися державною мовою: «Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування» (Нова українська школа, 2016, с. 6). Одним з ключових моментів зазначеної компетентності є здатність учня за допомогою конструктивного діалогу вирішувати проблеми, з'ясувати точку зору

інших людей, обстоювати свої думки й переконання – і таким шляхом знаходити правильні рішення.

Також спільним для всіх компетентностей є ряд вмінь, зокрема, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами. Очевидно, що неможливо виробити названі вміння поза майстерним творенням діалогу.

Тому зрозуміло, що тема статті є актуальною, оскільки майбутні громадяни держави з активною життєвою позицією, з вільним володінням словом, з навичками риторики, з уміннями ефективного й результативного спілкування та взаємодії з іншими формуються вже в школі, починаючи з початкових класів.

З іншого боку важливою є й роль учителя, який має розвинути комунікативну компетентність, використовуючи сучасні методики навчання, вивчаючи й застосовуючи передовий педагогічний досвід, приділяючи належну увагу кожному школяреві, формуючи діалогічне мовлення учнів і через мову виховуючи громадянина-патріота.

Для цього вчитель має виявляти творчий підхід, зважати на психологічні особливості дітей першого року шкільного навчання, підбирати посильні для них завдання, підтримувати інтерес учнів до вивчення діалогічного мовлення, тактовно виправляти допущені школярами помилки.

Проблема формування діалогічного мовлення молодших школярів розглядалася науковцями різнопланово: так, психологію ведення діалогу досліджував О. Леонтєв; питання дефініції понять «усне мовлення» та «діалогічне мовлення» з'ясовували В. Зевако, Є. Кротевич, Н. Родзевич, О. Петроє; на важливість формування діалогічного мовлення дітей звертали увагу Г. Підлужна, Л. Виготський, Н. Тализіна; аспект методики роботи вчителя знаходимо в працях О. Потебні, Л. Щерби, Л. Мацько, С. Єрмоленко, М. Пентилюк та інших.

Хоча питання розвитку діалогічного мовлення в учнів молодшого шкільного віку досить широко висвітлена в педагогічних розвідках, але залишається ряд моментів для дослідження, зокрема, зв'язок діалогічних умінь і темпераменту дитини, діалог у формальній і неформальній ситуації, мовленнєві традиції сім'ї та їх вплив на розвиток діалогічних умінь дитини, думки самих молодших школярів про необхідність побудови та вивчення діалогу, вплив на вміння вести діалог ранкової розмови-зустрічі, а також особливості роботи вчителя щодо розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь в умовах повного реформування системи шкільної освіти, яке з вересня 2018 року уже вступило в силу, й учителі перших класів пройшли додаткову сертифікацію для роботи з учнями.

Метою статті є вироблення шляхів ефективного формування діалогічного мовлення дітей під час уроків навчання грамоти.

Відповідно до мети визначено такі завдання: визначити психолого-педагогічні, лінгвістичні та лінгводидактичні засади формування комунікативних умінь та діалогічного мовлення першокласників; провести теоретичний аналіз стану діалогічного мовлення дітей шостого року життя; дослідити зміни у програмі підготовки першокласників щодо розвитку діалогічних умінь під час реформування української системи освіти; розробити комплекс вправ для розвитку діалогічного мовлення першокласників.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення та аналіз психолого-педагогічної, психолінгвістичної, лінгводидактичної літератури з проблеми формування умінь діалогічного спілкування першокласників, Державного стандарту початкової освіти та типових освітніх програм для початкової школи ; емпіричні (спостереження за освітнім процесом у першому класі).

Особливістю цієї розвідки також є те, що 2018-2019 навчальний рік – це період першого етапу практичного впровадження Концепції Нової української школи, а, отже, є можливість вперше провести спостереження за розвитком діалогічного вміння першокласників у звичайній (неформальній) обстановці, як, наприклад, ранкові зустрічі, та в умовах неавторитарного навчання, а педагогіки партнерства, проаналізувати роботу вчителів перших класів, що працюють за новими навчальними програмами та пройшли спеціальну додаткову перепідготовку, з'ясувати ефективність використання інноваційних технологій у формуванні діалогічного мовлення молодших школярів.

Питання формування діалогічного мовлення у дітей молодшого шкільного віку вже давно в центрі уваги сучасної науково-педагогічної літератури. Це й зрозуміло, оскільки учні через творення діалогу засвоюють граматичні особливості мови, її фонетичні аспекти, збільшують свій лексичний запас (Підлужна, 2015).

Отже, навчання діалогічного мовлення учнів початкової школи перебуває в центрі уваги науковців, психологів, учителів-практиків (Голюк, 2009; Родюк, 2017). Останні часто сконцентровані на ретельному підборі дидактичного матеріалу до уроку розвитку комунікативних умінь, що є дуже важливою ланкою в роботі над розвитком діалогічного мовлення першокласників. Основним призначенням навчання мови є формування комунікативної компетенції, тобто здатності й готовності здійснювати міжособистісне і міжкультурне спілкування з іншими комунікантами. Це й не дивно, оскільки впродовж життя саме через ведення діалогу відбувається взаємодія людей, самовираження та самоствердження кожної особи, пошук ефективних рішень та, фактично, будь-яка діяльність.

Діалог – це форма спілкування, яка переважає в повсякденному житті, професійній діяльності людини. Державний стандарт початкової освіти метою вивчення української мови і літератури визначає здатність здобувачів освіти спілкуватися українською мовою. Окрім цього учень

«взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різноманітних комунікативних ситуаціях... висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу» (Типові освітні програми, 2018, с. 94). Тому виникає необхідність навчати дітей розуміти ситуацію спілкування, розпочинати розмову, підтримувати і розгортати діалог.

Варто зазначити, що на діалогічне мовлення дітей молодшого шкільного віку впливає ряд чинників:

- мовне оточення дошкільного періоду;
- вміння (чи невміння) читати, а також якість читання, усвідомленість прочитаного;
- здатність об'єктивно оцінити мовленнєву ситуацію;
- чи приділялася увага з боку дорослих щоденному тематичному спілкуванню з дитиною – розпитування про настрій, справи, бажання, уподобання тощо;
- індивідуальні особливості характеру;
- якість функціонування мовленнєвого апарату (особливо утруднюють спілкування такі вади, як заїкання, дефект у вимові звука [р]);
- вміння витримувати рівність дихання під час говоріння.

Зразки діалогу діти засвоюють зі спілкування з дорослими. А спілкування з однолітками є сферою розвитку істинної мовної аматорської діяльності, важливим показником формування комунікативних здібностей.

Якщо порівняти мовлення різних дітей шестирічного віку, то впадає в око той факт, що здатність вести діалог, у першокласників розвинене дуже неоднаково: одні досить чітко висловлюють думки, підтримують бесіду, правильно ставлять запитання, а інші відповідають окремими словами, часто не можуть сформулювати запитання взагалі, тобто мають проблеми в спілкуванні.

Щоб формувати діалогічні вміння учнів, зрозуміти своєрідність дитячого діалогу, необхідно врахувати психологічні особливості дітей шестирічного віку: емоції, які, як правило, домінують над логічним міркуванням; світогляд ще досить обмежений, тобто багато різних тем дитині невідомі або незрозумілі; першокласники важко усвідомлюють той факт, що інші люди можуть мати свою думку, яка не буде збігатися з їхньою; неможливість у цьому віці довго концентрувати мимовільну увагу на предметі розмови; підвищена емоційність чи навпаки виражена поведінка інтроверта; різний рівень мовних вмінь; різна якість самого мовлення – одні володіють мовою, наближеною до літературного варіанту, інші розмовляють місцевою говіркою або суржиком, останній часто виникає, якщо в сім'ї спілкуються російською (а дуже часто це не варіант російської літературної мови, а вже суржикове мовлення).

Крім сказаного, треба зважати й на те, що перший клас – це вже ситуація новизни, несподіванки, які можуть викликати в дитини певний дискомфорт і потребу адаптуватися до нових умов. Уже з перших днів навчання з'являється необхідність запам'ятовувати нові терміни, поняття, що теж може викликати труднощі в спілкуванні. Хоча діти ще з дошкільного періоду мають певний лексичний запас (а з початком навчання у школі цей запас ще й швидко збільшується), вони легко впізнають і практично правильно вживають всі знайомі слова, вміють вести діалог, звичайно, на якомусь початковому рівні, але незвична нова ситуація – школа, оточення – може як стимулювати бажання вступати в розмову (з метою отримання інформації чи через необхідність щось уточнити), так і стримувати першокласника від діалогічного мовлення (відчуття страху, паніка, незвичність ситуації).

Загалом діалогічне мовлення, як правило, довільне й невимушене, людина послуговується виробленими протягом життя мовленнєвими зразками (кліше) й для кожної ситуації спілкування має свої певні «заготовки». У той же час дитина шестирічного віку ще не має достатньо життєвого досвіду й може відчувати труднощі у спілкуванні, не маючи в запасі таких мовленнєвих заготовок. Також першокласник має не тільки будувати чи підтримувати діалог, але й реально оцінювати низку інших факторів, зокрема, особу адресата, місце розмови, тему, настрій співрозмовника тощо. Дитина повинна правильно розуміти почуту від комуніканта інформацію й, використовуючи мовні засоби, чітко й точно формулювати свої думки, контролювати логічність і правильність власного мовлення, підтримувати певний емоційний фон бесіди.

Першокласник в основному має творити репліки без попередньої підготовки, на продумування фрази спеціальний час теж не відводиться, адже діалог йде безперервно, а це вимагає певної сконцентрованості, до того ж треба бути адаптованим до ситуації постійної зміни напрямку мовлення, тобто групи «адресант-адресат».

Отже, діалогічне мовлення має такі особливості:

- 1) співрозмовники по черзі то говорять, то слухають один одного, тобто змінюється позиція «адресант – адресат»;
- 2) ситуативне творення розмови;
- 3) контекстуальність бесіди, що означає, що кожна наступна репліка залежить від попередньо почутої;
- 4) тематичність, яка несе розуміння предмету бесіди навіть у обірваних чи неповних реченнях;
- 5) лаконічність, більшість висловлювань прості й короткі.

Для першокласників це не завжди просто. Уже з перших шкільних уроків розвиток мовлення дитини змінюється під впливом двох основних чинників: по-перше, мова як система комунікації стає предметом шкільного навчання, по-друге, до усного мовлення додається освоєння писемного (а воно, як відомо, має свої особливості).

З плином часу шкільного навчання вимоги до форм мови взагалі та до діалогу зокрема підвищуються, навіть збільшується кількість реплік діалогу до кінця першого року навчання (хоча в сучасній школі оцінювання першокласників за дванадцятибальною системою не проводиться, а за Методичними рекомендаціями Міністерства освіти на 2018-2019 навчальний рік, коли вступає в силу реформа НУШ, учитель має лише схвально в усній формі відзначати досягнення учня).

Треба зважити й на те, що першокласникам важче будувати діалогічне мовлення, ніж монологічне. Для цього треба, щоб було вироблено ряд умінь:

- 1) сприймати мовлення співрозмовника;
- 2) не просто чути, а й розуміти почуте;
- 3) уміти сформулювати свою думку й виконати правильне мовленнєве оформлення;
- 4) спостерігати за розвитком бесіди і в разі зміни теми чи мікротеми адаптуватися до продовження розмови;
- 5) утримувати певний емоційний стан;
- 6) правильно будувати свої репліки;
- 7) враховуючи особливості розмови, вносити потрібні зміни й поправки.

Своєрідністю дитячого діалогу є і вплив експресивності цього віку: першокласники можуть яскраво виражати свої емоції, використовуючи вигуки. Також шестирічна дитина часто може виявляти певну нетерплячість під час комунікації, що виявляється у бажанні перебити співрозмовника, коментувати репліки комуніканта, відволікатися на свої справи чи просто на сторонні подразники.

За нашими спостереженнями, спілкування з однолітками для першокласників є пріоритетним, оскільки розширює звичний круг співрозмовників, зазвичай має однакову мету з боку обох мовців, порушує теми близькі й зрозумілі для цього віку, по-своєму інформативне. Не дивно, що діалог з ровесниками часто починається фразами «А ти знаєш...», «А ти вмієш...», «А от я...», «А в мене...».

Цікавим є й той момент, що здебільшого з однолітками першокласники спілкуються в досить швидкому темпі (можливо, тому, що не треба контролювати правильність та доречність сказаного, як це буває в розмові з учителем). Якщо комусь із мовців щось незрозуміло, то співрозмовника, як правило, відразу перебивають і по ходу розмови з'ясовують окремі деталі. В основному, спілкування з однолітками має практичний або ігровий характер. Досить поширеним є діловий тип діалогу, в якому діти висловлюють певні прохання, попередження, ставлять завдання тощо.

Навчання діалогічного мовлення здійснюється такими способами:

- з використанням діалогу-зразка;
- на основі поступового створення діалогу;
- через створення ситуації спілкування.

Звідси й вибір прийомів навчання дітей діалогічного мовлення під час уроків навчання грамоті. Одним із методів формування діалогічного мовлення першокласників є розмова вчителя з учнями, тобто імпровізований діалог, коли педагог організовує бесіди на різні теми, заохочує дітей висловлювати свою думку, ділитися враженнями, наводити приклади.

Хороші результати дає й навчання діалогу за допомогою запропонованого вчителем початку-зразка. Так, наприклад, першокласникам пропонують продовжити репліку «Сьогодні зранку мене здивувало те, що...», далі залежно від побудованого дитиною речення вчитель заохочує учня до продовження діалогу, поставивши ще кілька запитань-уточнень тощо. Щоб дитина охоче брала участь у діалозі, бесіда повинна відбуватися невимушено, вільно, довірливо, з урахуванням інтересів учня. Першокласники жваво підтримують діалог у тому разі, якщо тема розмови їм близька й зрозуміла.

Оскільки один з основних принципів програми НУШ – це навчання у процесі гри, то вчитель має домогтися, щоб гра не відбувалася автоматично (рухи, дії, маніпулювання іграшками), а мала мовленнєвий супровід, щоб діти висловлювали свої бажання, емоції, пояснювали певні дії, тобто будували діалог. У такому разі можна використати прийом словесних доручень, наприклад, першокласник має щось попросити в однокласника чи в учителя. Він пропонує завдання й відразу уточнює: «Як ти це зробиш? Що скажеш? Як звернешся?». Важливими є не тільки самі репліки, а й привчання дитини до правил мовленнєвого етикету. Важливим моментом, а водночас і прийомом навчання першокласників діалогічного мовлення, є усний звіт дитини про виконане доручення. Учитель починає діалог репліками запитаннями: «Як пройшла розмова? Що тобі вдалося досягти?».

Для навчання першокласників діалогу доцільно використати прийом створення спеціальних мовленнєвих ситуацій. Учитель пропонує виконати певне завдання в групі, першокласники мають самі домовитися, хто буде капітаном їхньої команди, хто і яку частину завдання буде виконувати, а хто з учасників буде відповідати. Інший прийом навчання діалогічного мовлення – це відтворення реальної життєвої ситуації, коли першокласникам пропонують рольову гру та завдання розіграти діалог на певну тему. Наприклад, ситуація: ви відстали від групи на залізничному вокзалі. Як треба звернутися до чергового, що пояснити. Під час розігрування ситуації, якщо учень сам не може впоратись із завданням, то вчитель допомагає, підказує, спрямовує діалог.

Багато дослідників наголошують на тому, що важливим прийомом формування діалогічного мовлення молодших школярів на уроках навчання грамоти є бесіда. Учитель, організовуючи бесіду з учнями, має підібрати тему цікаву й зрозумілу першокласникам. Цінність такого виду роботи полягає ще й у тому, що бесіда допомагає конкретизувати

уявлення дитини з певної теми, уточнити певні незрозумілі моменти, збагатити досвід першокласників. Під час такого виду роботи першокласники вчаться швидко пригадувати певну інформацію, узагальнювати, відстоювати своє бачення теми. Саме під час діалогу, що виникає в ході бесіди, дитина вчиться з повагою ставитися до думок інших учасників діалогу, не відхилятися від порушеної теми, уважно вислуховувати думку однокласників чи вчителя; окрім того, збагачується лексичний запас першокласника, відшліфовується вміння правильно будувати репліки діалогу. Організувавши обговорення певної теми, вчитель має враховувати особливості кожної дитини, ставити посильні завдання, відводити достатньо часу на відповідь, якщо учень помилився, то тактовно попросити уточнити сказане, дати завдання знайти інформацію в Інтернеті.

Маємо наголосити ще й на тому, що прийоми навчання дітей діалогічного мовлення під час уроків навчання грамоти вчитель підбирає, спираючись на чинну програму для першого класу. Однією з вимог, зазначеною у змістовій лінії «Взаємодіємо усно», є вміння здобувачів освіти в першому класі відтворювати за ролями (з учнями або вчителем) діалог із прослуханих казок, розповідей (Типові освітні програми, 2018, с. 195). За нашими спостереженнями, першокласники охоче беруть участь у такій роботі, головне, щоб учитель, заздалегідь оголосивши завдання, відразу з'ясував, хто яку роль буде відтворювати. Діти навіть можуть продовжити діалог репліками, яких не було в тексті. Такий вид навчальної діяльності дає зразки ведення діалогу, побудови реплік, культури мовлення.

Отже, завдання вчителя на уроках навчання грамоти перш за все полягає в тому, щоб, підбираючи прийоми роботи, взяти до уваги різний рівень розвитку й підготовки першокласників, сприяти їх вирівнюванню як мовців, вчити дітей будувати репліки повними реченнями, прищеплювати любов до рідного слова, виховувати патріотів України, свідомих громадян нашої держави. З огляду на реформування української системи освіти залишаються невирішеними питання вивчення діалогу у формальній і неформальній ситуаціях, мовленнєвих традицій сім'ї та їх впливу на розвиток діалогічних умінь дитини, тож перспективою подальших наукових розвідок буде дослідження зазначених проблем.

Список використаної літератури

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / упоряд.: Л. Гриневич, О. Елькін. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2016. 36 с. **2. Підлужна Г.В.** Компетентнісний підхід до розвитку комунікативних умінь першокласників. *Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі*: збірник наукових праць. Житомир, 2015. С. 85–89. **3. Голюк О.А.** Теоретико-методологічні

засади формування діалогічної культури в майбутніх вчителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Глухів. 2009. Вип. 13. С. 244–252. **4. Родюк Н.Ю.** Формування професійно-педагогічної комунікації майбутніх учителів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Старобільськ, 2017. Вип. 4 (309) травень. С. 226–231. **5. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 класи**. Київ: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

References

1. Hrynevych, L., & Elkin, O. (Eds.). (2016). *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi osvity [New Ukrainian School. Conceptual Principles of Reforming Secondary Education]*. Kyiv: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady» [in Ukrainian]. **2. Pidluzhna, H.V.** (2015). Kompetentnisnyi pidkhid do rozvytku komunikatyvnykh umin pershoklasnykiv [Competent approach to the development of communicative skills of first-grade schoolchildren]. *Aktualni problemy formuvannya rytorychnoi osobystosti vchytelia v ukrainomovnomu prostori*, 85–89 [in Ukrainian]. **3. Holiuk, O.A.** (2009). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannya dialohichnoi kultury v maibutnikh vchyteliv u protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin [Theoretical and methodological principles of the formation of future teachers' dialogic culture in the process of studying pedagogical disciplines]. *Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Seria: Pedahohichni nauky, 13, 244–252 [in Ukrainian]. **4. Rodiuk, N. Yu.** (2017). Formuvannya profesiino-pedahohichnoi komunikatsii maibutnikh uchyteliv [Formation of professional and pedagogical communication of future teachers]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Seria: Pedahohichni nauky, 226–231 [in Ukrainian]. **5. Typovi osviti prohramy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1–2 klasy** [Typical educational programs for institutions of general secondary education: 1–2 grades] (2018). Kyiv: TD «OSVITA-TSENTR+» [in Ukrainian].

Родюк Н. Ю., Голюк О. А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти

У статті розкрито шляхи ефективного формування діалогічного мовлення дітей на уроках навчання грамоти. Автори наголошують, що надзвичайно важливою ланкою в роботі над розвитком діалогічного мовлення першокласників є ретельний підбір дидактичного матеріалу до уроку розвитку комунікативних умінь. Проаналізовано Державний стандарт початкової освіти з точки зору здатності здобувачів освіти спілкуватися українською мовою. Зазначено психологічні особливості дітей шестирічного віку, які необхідно враховувати при формуванні діалогічних умінь учнів, а також ряд чинників, які впливають на діалогічне

мовлення дітей молодшого шкільного віку. У статті розкрито особливості діалогічного мовлення, а також проаналізовано ряд умінь першокласників, що необхідні для формування діалогічного мовлення. Автори звертають увагу на те, що з перших шкільних уроків розвиток мовлення дитини змінюється під впливом того, що мова як система комунікації стає предметом шкільного навчання, а також до усного мовлення додається освоєння писемного. Автори детально схарактеризували способи, завдяки яким здійснюється навчання діалогічного мовлення (використання діалогу за зразком; на основі поступового створення діалогу; через створення комунікаційної ситуації). У статті подано приклади формування діалогічного мовлення першокласників у вигляді таких прийомів: розмови вчителя з учнями, тобто імпровізований діалог, прийом словесних доручень, привчання дитини до правил мовленнєвого етикету, усний звіт дитини про виконане доручення, прийом створення спеціальних мовленнєвих ситуацій, відтворення реальної життєвої ситуації, бесіда. Автори наголошують, що однією з вимог, зазначеною у змістовій лінії «Взаємодіємо усно», є вміння здобувачів освіти в першому класі відтворювати за ролями діалог із прослуханих казок, розповідей.

Ключові слова: діалогічне мовлення, уроки грамоти, діалогічні уміння першокласників.

Родюк Н. Ю., Голюк О. А. Пути эффективного формирования диалогической речи учащихся на уроках обучения грамоте

В статье раскрыты пути эффективного формирования диалогической речи детей на уроках обучения грамоты. Авторы отмечают, что чрезвычайно важным звеном в работе над развитием диалогической речи первоклассников является тщательный подбор дидактического материала к уроку развития коммуникативных умений. Проанализированы Государственный стандарт начального образования с точки зрения способности соискателей образования общаться на украинском языке. Указаны психологические особенности детей шестилетнего возраста, которые необходимо учитывать при формировании диалогических умений учащихся, а также ряд факторов, которые влияют на диалогическую речь детей младшего школьного возраста. В статье раскрыты особенности диалогической речи, а также проанализирован ряд умений первоклассников, которые необходимы для формирования диалогической речи. Авторы обращают внимание на то, что с первых школьных уроков развитие речи ребенка меняется под влиянием того, что язык как система коммуникации становится предметом школьного обучения, а также к устной речи добавляется освоения письменной. Авторы подробно охарактеризовали способы, благодаря которым осуществляется обучение диалогической речи (использование диалога по образцу, на основе постепенного создания диалога, через создание коммуникационной ситуации). В статье представлены примеры формирования диалогической речи первоклассников в виде следующих приемов: беседы учителя с

учениками, то есть импровизированный диалог, прием словесных поручений, приучения ребенка к правилам речевого этикета, устный отчет ребенка о выполнении поручения, прием создания специальных речевых ситуаций, воспроизведение реальной жизненной ситуации, беседа. Авторы отмечают, что одним из требований, указанным в содержательной линии «Взаимодействуем устно», является умение соискателей образования в первом классе воспроизводить по ролям диалог по прослушанным сказкам, рассказам.

Ключевые слова: диалогическая речь, уроки грамоты, диалогические умения первоклассников.

Rodiuk N., Holiuk O. Ways of Effective Formation of Dialogical Speech of Schoolchildren at the Lessons of Teaching Reading and Writing Skills

The article reveals the ways of effective formation of dialogical speech of children at the lessons of teaching reading and writing skills. The authors emphasize that extremely important section in the work on the development of dialogical speech of first-grade schoolchildren is the careful selection of didactic material in the lesson of communicative skills development. The State standard of primary education is analyzed in terms of the ability of education applicant to communicate in Ukrainian. The psychological peculiarities of children of the age of six years, which must be taken into account forming dialogical abilities of schoolchildren, as well as a number of factors influencing the dialogical speech of junior schoolchildren, are indicated. The article reveals the features of dialogical speech, as well as analyzes a number of skills of first-grade schoolchildren, which are necessary for the formation of dialogical speech. The authors emphasize that teaching the dialogic speech educator teaches children to build replicas with complete sentences, educates the patriots of Ukraine. The authors describe in detail the ways in which the teaching of dialogical speech is used (using a dialogue on the model, on the basis of the gradual creation of dialogue, through the creation of communication situation). The article gives examples of the formation of dialogical speech of first-grade schoolchildren in the form of such techniques: conversations between teachers and pupils, that is, improvised dialogue, reception of verbal orders, child's training in the rules of speech etiquette, oral report of the child on the fulfilled assignment, reception of creation of special speech situations, reproduction of a real life situation, conversation. The authors emphasize that one of the requirements stated in the «Interact Oral» content line is the ability of first-grade schoolchildren to reproduce the roles of the dialogue from listened to fairy tales, stories.

Key words: dialogical speech, lessons of teaching reading and writing skills, dialogical skills of first-grade schoolchildren.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2019 р.

Прийнято до друку 26.04.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.